

14. YÜZYILDA RODOS ADASINDA TÜRK VARLIĞI: TİCARET, SİYASET VE ASKERİ FAALİYETLER

Azer GÜRCAN*

* Arş. Gör. Balıkesir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, azer.gurcan@balikesir.edu.tr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9249-0849>

Received Date: 20.11.2024. Revised Date: 05.12.2024. Accepted Date: 20.12.2024

Copyright © 2024 Azer Gürçan. This is an open access article distributed under the Eurasian Academy of Sciences License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

Özet

Bu makale, 14. yüzyılda Rodos Adası'ndaki Türk varlığını; ticaret, siyaset ve askeri faaliyetler bağlamında ele almaktadır. Akka'nın düşüşü sonrasında, Haçlı hareketinin stratejisinde değişim yaşanmış ve Hospitaller Şövalyeleri'nin 1310 yılında Rodos'u ele geçirmesi, Ege'deki Haçlı varlığının yeniden şekillenmesine neden olmuştur. Rodos'un stratejik konumu, hem Haçlılar hem de Anadolu'daki Türk beylikleri için büyük önem taşımaktaydı. Bu dönemde, ada hem Türk korsan saldırılarına maruz kalmış hem de Haçlılar ile Türkler arasındaki ticari ilişkilerin merkezi hâline gelmiştir. Kaynaklar, Türklerin Rodos'ta belli bir süre hâkimiyet kurduklarını ve Hospitaller tarafından adadan çıkarıldıklarını belirtmektedir. Hospitallerin Rodos'u ele geçirmesiyle birlikte, Ege'deki güç dengeleri değişmiş, Cenevizliler ve Türkler, şövalyelere karşı ittifaklar kurmuştur. Bu süreçte, Haçlılar ve Türkler arasında sürekli bir mücadele devam etmiş, ancak aynı zamanda zorunlu bir ticari ve siyasi etkileşim de sürmüştür. Bu çalışma, söz konusu dinamikleri çeşitli kaynaklar ışığında inceleyerek, Rodos'un 14. yüzyıldaki stratejik ve siyasi konumunu detaylı bir şekilde değerlendirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Rodos, Türk varlığı, Haçlılar, Türk-Hristiyan Etkileşimi, Orta Çağ Akdenizi.

TURKISH PRESENCE ON THE ISLAND OF RHODES IN THE 14TH CENTURY: TRADE, POLITICS, AND MILITARY ACTIVITIES

Abstract

This study examines the presence of Turks on the island of Rhodes in the 14th century within the contexts of trade, politics, and military activities. Following the fall of Acre, the strategy of the Crusader movement underwent a transformation, and the Hospitaller Knights' conquest of Rhodes in 1310 reshaped the Crusader presence in the Aegean. The strategic location of Rhodes was of great significance to both the Crusaders and the Turkish principalities of Anatolia. During this period, the island was subjected to Turkish pirate attacks while simultaneously becoming a center for commercial interactions between the Crusaders and the Turks. Historical sources indicate that the Turks established control over Rhodes for a certain period before being expelled by the Hospitallers. The Hospitallers' conquest of Rhodes altered the balance of power in the Aegean, leading to alliances between the Genoese and the Turks against the knights. Throughout this process, conflict between the Crusaders and the Turks persisted, yet an inevitable commercial and political interaction also continued. This study explores these dynamics by analyzing various historical sources, providing a comprehensive assessment of Rhodes' strategic and political position in the 14th century.

Key Words: Rhodes, Turkish Presence, Crusaders, Christian-Muslim Interactions, Medieval Mediterranean.

Giriş

Akka'nın 1291 yılında Müslümanların eline geçmesiyle, Haçlı hareketi siyasi bir girişim olarak önemli ölçüde etkisini yitirmiştir. Bu değişimin temel nedenlerinden biri, Avrupa'daki iç çekişmelerin derinleşmesi ve Ege ile Levant bölgesindeki siyasi ve ekonomik dinamiklerin

dönüşüme uğramasıdır. Bu faktörler, Haçlı ideolojisinin temelini oluşturan dini motivasyonun zayıflamasına yol açmış ve Avrupalı kralların Doğu'ya sefer düzenleme konusundaki istekliliğini azaltmıştır. Yalnızca Papa IV. Nicolaus, bu çöküşe karşı somut adımlar atmaya çalışmış, ancak başarılı olamamıştır. Bu süreçte, genel kapsamlı seferlerden yani *passagium generale*'den daha sınırlı ve hedef odaklı harekâtların yani *passagium particulare*'nin öncelikli hâle gelmesi, Haçlı stratejisinde bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Araştırmacılar, bu stratejik değişimin Haçlı savaşlarının yönünü belirlediği konusunda hemfikirdir. Bu bağlamda, Rodos'un Hospitalier Şövalyeleri tarafından ele geçirilmesi, Haçlı seferlerinin dönüşen doğasını ve dar kapsamlı, taktiksel girişimlerin ön plana çıkışını yansıtan ilk örneklerden biri olarak değerlendirilmektedir.

14. yüzyılın başlarında Doğu Akdeniz'deki koşullar, Hristiyanlar açısından giderek daha tehditkâr bir hâl almaktaydı. Kilikya ve Kıbrıs, hem stratejik konumları hem de bölgedeki siyasi gelişmeler nedeniyle sürekli bir tehlike altındaydı. Coğrafi olarak Müslüman topraklarına yakın olmaları, bu bölgeleri savunmasız kılarken, aynı zamanda Türk korsanlarının saldırılarına karşı da mücadele etmek durumunda kalıyorlardı. Öte yandan, Kilikya, Memlûklerin kara harekâtlarına açık bir bölge olması sebebiyle ciddi bir güvenlik riskiyle karşı karşıyaydı. Bu durum, hem Kıbrıs hem de Kilikya'nın, Latin hâkimiyeti altındaki toprakları etkin bir şekilde koruyabilmesi için güçlü bir Hristiyan askerî varlığına duyulan ihtiyacı açıkça ortaya koymaktaydı. Bölgedeki Hristiyan varlığının devamlılığını sağlamak ve mevcut tehdidi bertaraf edebilmek adına, Latin güçlerinin askerî açıdan bölgeye yoğunlaşması kaçınılmaz bir zorunluluk olarak görülmekteydi. Dolayısıyla, hem stratejik hem de güvenlik açısından sürdürülebilir bir çözüm bulunması, bölgedeki aktörler için öncelikli bir mesele hâline gelmiştir.

Hospitalier Şövalyeleri, Akka'nın Müslümanlar tarafından fethedilmesi sonrasında tarikatlarının merkezini Kıbrıs'taki Limasol'e taşımak zorunda kalmışlardır (Luttrell, 1975: 278-280). Ancak bu yeni merkezde, teşkilatlarını yeniden yapılandırma ve gelecekteki stratejilerini belirleme gereksinimi hissetmişlerdir. Kıbrıs'ta geçirdikleri süre, belirsizlik içinde şekillenmiş; Batı Avrupa'ya ekonomik bağımlılıkları, Kıbrıs Kralı II. Henry'yle yaşadıkları siyasi gerilimler ve tarikatın geleceğine dair belirsizlikler, bu dönemi hem kriz hem de düşünsel dönüşüm açısından önemli kılmıştır (Luttrell, 1975: 280-281). Bu süreçte, Hospitalier Şövalyeleri için Rodos'un bir harekât merkezi olarak değerlendirilmesi giderek daha rasyonel bir seçenek haline gelmiştir. Anadolu'nun güneybatısında stratejik bir konumda yer alan ada, Levant ile Avrupa arasındaki ticaret yolları üzerinde kilit bir geçiş noktası olması sebebiyle tarikat için büyük bir cazibe taşımaktaydı. Dolayısıyla, Rodos'un birincil hedef haline gelmesi kaçınılmaz olmuştur. Bizans İmparatorluğu'nun yönetimi altında bulunan Rodos Adası, bu dönemde imparatorluğun ciddi bir askeri ve iktisadi çöküş sürecine girmesi nedeniyle, görece kolay bir şekilde ele geçirilebilecek bir bölge olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca adanın kontrolü, denizlerde giderek güçlenen Türklerin akınlarına karşı düzenlenmesi muhtemel bir Haçlı seferinde güçlü bir üs olarak kullanılmasını sağlayabilecekti. Nitekim Clavijo, Rodos'tan bakıldığında Anadolu sahilinin açıkça görülebileceğine dikkat çekerek, bu yakınlığın adanın askeri önemini artırdığına dikkat çekmiştir (Clavijo, 2016: 28).

Bu bağlamda, Hospitalierlerin büyük üstadı Foulques de Villaret'in tarikat liderliğine seçildiğinde Rodos'un fethi fikrini ciddi şekilde değerlendirdiği görülmektedir (Luttrell, 1975: 281). Rodos'un stratejik önemi, yalnızca askeri açıdan değil, ekonomik ve dini açılardan da öne çıkmaktadır. Düşünür Raymond Llull, adanın Hristiyan dünyası için bir ileri karakol haline getirilmesi gerektiğini savunmuş, buranın Müslümanlarla yürütülen ticareti engelleyebilecek kritik bir üs olabileceğine işaret etmiştir (Atiya, 1938: 82). Llull'un yanı sıra,

Charles de Valois'in Doğu'da düzenlemeyi planladığı yeni bir Haçlı harekâtının de önemli bir parçası olarak adanın fethedilmesi önerilmiştir. Böylelikle, Rodos'un ele geçirilmesi yalnızca askeri bir üstünlük sağlamakla kalmayacak, aynı zamanda Hristiyan dünyasının ekonomik ve siyasi çıkarlarını koruma noktasında da stratejik bir avantaj teşkil edecekti. Avrupa'da 14. yüzyılda Haçlı Seferleri'ne olan ilgi azalmakla birlikte, böyle bir üs, bölgedeki Müslüman ilerleyişine karşı yeni bir savunma hattı oluşturabilirdi.

14. Yüzyılda Rodos Adası

Hospitalier Şövalyeleri'nin üstadı Foulques de Villaret, 1306 yılında Papa V. Clemens ile Rodos'un fethi konusunda istişarelerde bulunmuş ve doğuya yönelik askeri müdahalelerde aşamalı bir strateji izleyen papanın desteğini sağlamayı başarmıştır. Papa, genel çerçevede doğu politikalarına yönelik bir müdahale öngörse de, Villaret'in özel olarak Rodos'un ele geçirilmesi hedefini sunması, bu girişimin desteklenmesini kolaylaştırmıştır. Papalığın onayını alan Hospitalierler, vakit kaybetmeden adayı kuşatma kararı almış ve harekete geçmişlerdir. Bu kuşatma sırasında Hospitalierler, yalnızca kendi askeri güçlerine dayanmakla kalmayıp, dönemin karmaşık siyasi dengelerinden faydalanarak müttefikler edinmişlerdir. Bu bağlamda, Cenevizliler de Rodos'un fethinde Hospitalier Şövalyeleriyle aynı safta yer almış ve askeri destek sağlamışlardır. Cenevizlilerin bu ittifakı benimsemesinin temel sebebi, en büyük rakipleri olan Venedik'in 1306 yılında Charles de Valois ile bir ittifak kurmasıdır. Venedik'in, Avrupa'nın önde gelen siyasi figürlerinden biri olan Valois ile kurduğu bu ortaklık, Cenevizliler tarafından potansiyel bir tehdit olarak algılanmış ve karşı hamle olarak Hospitalierlerle yakınlaşmalarına neden olmuştur. Ceneviz Cumhuriyeti, uzun süredir Venediklilerle kıyasıya bir rekabet içinde bulunmaktaydı ve bu bağlamda, Doğu Akdeniz'de güç kazanmak adına Hospitallerin Rodos'u ele geçirme planlarını desteklemeyi stratejik bir fırsat olarak değerlendirmiştir. Nitekim Mayıs 1306'da Cenevizli korsan Vignola de Vignoli, Hospitalier Şövalyeleri'ne Rodos'un fethi sürecinde doğrudan askeri destek sağlamayı taahhüt etmiştir (Roulx, 1904: 274). Vignoli'nin bu desteği, Ceneviz'in yalnızca diplomatik düzeyde değil, aynı zamanda askeri anlamda da bu sürecin içinde yer aldığını göstermektedir. Bu gelişmeler, Doğu Akdeniz'deki güç dengelerinin ne denli değişken olduğunu ve Avrupa'nın büyük denizci devletlerinin bölgedeki çıkarlarını korumak adına farklı ittifaklara yönelebileceğini ortaya koymaktadır. Rodos'un fethi süreci yalnızca bir askeri operasyon değil, aynı zamanda Batı Avrupa'nın rekabet halindeki güçlerinin Doğu Akdeniz üzerindeki nüfuz mücadelesinin bir yansımasıdır. Özellikle Ceneviz ve Venedik arasındaki çekişmenin, bölgedeki küçük ama stratejik öneme sahip adalar üzerinde belirleyici bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, Hospitalierler açısından Rodos'un ele geçirilmesi, yalnızca tarikatın yeni bir üs elde etmesi anlamına gelmemiş, aynı zamanda Avrupa'daki karmaşık diplomatik ilişkiler içinde bir manevra alanı yaratmıştır.

1306 yılında gerçekleştirilen Rodos kuşatması, beklenen sonuca ulaşamamış ve başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ada halkı, kararlı bir direniş sergileyerek Hospitalier Şövalyeleri'nin ilerleyişini durdurmuş ve Bizans İmparatoru II. Andronikos'tan yardım talebinde bulunmuştur. Bu çağrıya yanıt veren imparator, destek amacıyla sekiz kadirgalık bir filo göndermiştir. 30 Nisan 1307 tarihli bir belgede, Hospitaller Şövalyeleri'nin kuşatma sırasında seksen Yunan savaşçısını öldürdüğü, buna karşılık kendi saflarından bir düzine adam ve kırk at kaybettikleri, ardından da kuşatmayı kaldırmak zorunda kaldıkları ifade edilmektedir. Bu durum, Bizans'ın her ne kadar zayıflamakta olsa da stratejik konumdaki topraklarını koruma konusunda hala etkili bir direniş gösterebildiğini ortaya koymaktadır.

Kuşatma başarısız olunca, Hospitalierler diplomatik yolları kullanarak hedeflerine ulaşmaya çalışmışlardır. 1307 yılında tarikat, Konstantinopolis'e elçiler göndererek Bizans ile

müzakerelerde bulunmuştur. Şövalyeler, Rodos'un kendilerine teslim edilmesi halinde, adayı Türkler'e karşı bir savunma merkezi olarak kullanacaklarını öne sürerek Bizans'tan adanın kontrolünü kendilerine bırakmasını talep etmişlerdir. Bunun karşılığında, eğer imparatorluğun askeri desteğe ihtiyacı olursa, üç yüz asker göndermeyi taahhüt etmişlerdir (Zachariadou, 1983: 10). Ancak II. Andronikos, bu teklifi kabul etmemiş ve aksine, adanın savunmasını güçlendirmek amacıyla Rodos'a ek kuvvetler sevk etmiştir (Zachariadou, 1983: 10; Luttrell, 1975: 284).

Tüm bu gelişmelere rağmen, 5 Eylül 1307'de Papa V. Clemens, Rodos üzerindeki tüm hakları resmi olarak Hospitalier Şövalyeleri'ne devreden bir ferman yayınlamıştır (Regustum Clemensis Papa V, ii, 1885: 134; Luttrell, 1975: 285). Bu karar, Şövalyelerin adayı ele geçirme sürecine meşruiyet kazandırmış olsa da, Bizans'ın adaya olan fiili kontrolü devam etmekteydi. Nitekim Ekim 1307 tarihli bir belge, Bizans'ın Rodos'u korumak için yirmi gemi gönderdiğini açıkça ortaya koymaktadır (Luttrell, 1975: 285). Bu da Bizans İmparatorluğu'nun, ada üzerindeki egemenliğini kaybetmemek için yoğun bir çaba gösterdiğini ve doğrudan askeri müdahalelerle Hospitalierlerin ilerlemesini durdurmaya çalıştığını göstermektedir. Öte yandan, Batı Avrupa'daki siyasi aktörler de Rodos'un el değiştirme sürecini yakından takip etmişlerdir. Aragon Kralı II. James, Mart 1309'da yazmış olduğu mektubunda, Hospitalierlerin Rodos üzerinde tam bir hâkimiyet kuramadığını açıkça ifade etmiştir. Bu durum, tarikatın adadaki kontrolünü sağlamlaştırmakta karşılaştığı zorlukları ve Bizans ile yürütülen mücadelelerin ne denli çetin geçtiğini gözler önüne sermektedir. Sonuç olarak, uzun süren askeri ve diplomatik çabaların ardından, Ada, 15 Ağustos 1310'da tamamen Hospitalier Şövalyeleri'nin kontrolüne geçmiştir. Bu tarih, Doğu Akdeniz'deki güç dengeleri açısından önemli bir dönüm noktası olmuş ve Rodos, sonraki yüzyıllarda Hospitalierlerin bölgedeki en önemli üssü haline gelmiştir.

Rodos'un fethi tamamlandığında, başlangıçta müttefik konumunda olan Hospitalier Şövalyeleri ile Ceneviz Cumhuriyeti arasındaki ilişkiler giderek bozulmaya başlamıştır. Bu gerilimin temel nedeni, Hospitalierlerin papalık tarafından Mısır ticaretine getirilen kısıtlamayı bir şekilde uygulamaya koymalarıdır. Şövalyeler, bu ambargoyu hayata geçirmek amacıyla Ceneviz'e ait gemileri ele geçirmeye başlamış ve bölgedeki ticari faaliyetleri kısıtlamıştır (Luttrell, 1975: 757-761). Bu durum, Doğu Akdeniz'deki ticaret ağlarından büyük kazanç sağlayan Cenevizlilerin ekonomik çıkarlarına doğrudan bir tehdit oluşturmuştur. Ceneviz Cumhuriyeti, Hospitalierlerin bu müdahalesine misilleme yapmış ve ticari gemilerine el konulmasına tepki olarak Hospitaller'e ait gemilere el koymaya başlamıştır. Böylece iki taraf arasında giderek tırmanan bir ticaret savaşı başlamış, deniz yollarında karşılıklı el koymalar ve saldırılar yaşanmıştır (Luttrell, 1975: 757-758). Taraflar arasındaki bu çekişme, Doğu Akdeniz'deki güç dengelerini etkileyen daha geniş ölçekli bir çatışmaya dönüşmüştür.

Cenevizliler, yalnızca doğrudan misillemelerle yetinmemiş, aynı zamanda Rodos'taki Hospitalier Şövalyeleri'ne karşı dolaylı yollarla da mücadele etmeye çalışmışlardır. Bu doğrultuda, Batı Anadolu'daki Türkmen beylikleriyle temas kurarak Rodos üzerindeki baskıyı artırmayı hedeflemişlerdir. Nitekim Cenevizliler Menteşe Beyliği'ne gitmiş, Rodos Adası'na erzak taşıyan belirli sayıda Hospitalier gemilerini ele geçirmesi için Menteşe Beyi'ni teşvik etmişlerdir. Bu hamle, Rodos'taki şövalyelerin lojistik tedarik hatlarını kesmek ve adadaki Hospitalier varlığını zayıflatmak adına son derece stratejik bir adım olmuştur. Bununla da yetinmeyen Cenevizliler, Rodos'taki Hospitalierleri bölgeden tamamen çıkarmak amacıyla Türk güçlerine mali destek teklif etmişlerdir. Ceneviz'in, Türkmen beyliklerine yardım birlikleri göndermeleri karşılığında 50.000 florin ödemeyi vadettiği belirtilmektedir (Caro, 1975: 360-361). Bu miktarın gerçekte ne kadar doğru olduğu tartışmalı olsa da, Cenevizlilerin

Hospitalierlere karşı düşmanlıklarını sürdürdükleri ve onların Doğu Akdeniz’de güçlenmesini engellemek için her yolu denedikleri açıktır.

Rodos’un fethi başlangıçta bir ittifak içinde gerçekleştirilen bir operasyon olsa da, ticari ve siyasi çıkarların çatışmasıyla birlikte taraflar arasında ciddi bir rekabet doğmuştur. Bu durum, yalnızca Ceneviz ve Hospitalierler arasındaki ilişkileri değil, aynı zamanda Batı Avrupa devletleri ile Doğu Akdeniz’deki Türk-Müslüman güçler arasındaki dengeyi de etkilemiş, bölgedeki siyasi manevraların ne denli karmaşık olduğunu bir kez daha göstermiştir.

Rodos Adasında Türk Varlığı

Rodos’un fethi sırasında ada ve çevresindeki Türk varlığının durumu hakkında dönemin kaynakları farklı bilgiler sunmaktadır. 14. yüzyılın ilk yarısında Doğu Akdeniz ve Kutsal Topraklar’a seyahat eden Ludolphus de Sudheim, 1336-1341 yılları arasındaki gözlemlerine dayanan seyahatnamesinde, Rodos Adası’nın bir dönem komşu topraklara sahip olan Türklerin elinde bulunduğunu ifade etmektedir (Ludolphus de Sudheim, 1884: 333). Bu ifade, ada üzerinde daha önce Türk hâkimiyetinin bulunduğu ya da Türklerin burada geçici bir hâkimiyet kurduğuna işaret etmektedir. Ancak söz konusu hâkimiyetin doğası ve süresi hakkında kesin bir bilgi sunulmamaktadır.

Bernardus Guidonis ise Rodos’un Bizans yönetiminde olduğu dönemde burada yaşayan Türklerden bahsetmektedir. Onun anlatımına göre, Türkler "kâfir" olarak tanımlanmakta ve onların boyunduruk altına alınmasıyla birlikte Rodos ve Oniki Ada’nın yeniden Hristiyan yönetimine tabi olduğu vurgulanmaktadır. Bu anlatım, adanın Bizans kontrolünde olmasına rağmen, Türklerin bölgede önemli bir nüfusa sahip olduğunu ve muhtemelen askeri ya da ticari faaliyetler yürüttüğünü göstermektedir. Aynı zamanda bu ifade, Haçlı bakış açısıyla Türk varlığının düşmanca bir unsur olarak değerlendirildiğini ve adanın kesin şekilde Hristiyan hâkimiyetine girmesiyle bu unsurların bertaraf edildiğinin düşünüldüğünü ortaya koymaktadır.

Kaynaklara yansıyan 5 Eylül 1307 tarihinde yazılmış *confirmat possessionem insulae Rhodi* başlıklı raporda ise Papa V. Clemens, Rodos Adası’nın sahipliğini Hospitalier Şövalyeleri’ne resmen onaylarken, şövalyelerin karşısında duran unsurlar arasında *kâfirler* ve *bölücü Yunanlardan* bahsetmektedir (Regustum Clemensis Papa V, ii, 1885: 134). Burada "kâfir" olarak nitelenen grubun Türkler olduğu kuvvetle muhtemeldir. Bu tanımlama, dönemin Batılı kaynaklarında Müslüman unsurlara yönelik kullanılan yaygın bir söylem olup, bölgedeki Türk varlığının hem dini hem de siyasi bir tehdit olarak görüldüğüne işaret etmektedir.

Öte yandan, Guillaume de Nangis 1307 senesine ait olaylardan bahsettiği kitabında, adada yaşayan sarazenlerin, Rodas Adası’na doğru giden Hospitalier Şövalyeleri’nin büyük üstadı Foulques de Villaret’i engellemiş olduklarını belirtmiştir (Guillaume de Nangis, 1843, C.I: 359). Nangis’in anlatımında "Sarakenler" ifadesi, genel olarak Müslümanlar için kullanılan bir terim olmakla birlikte, burada özellikle Türkleri kastettiği anlaşılmaktadır. Bu durum, Türklerin adada belirli bir varlık gösterdiğini ve en azından askeri bir tehdit oluşturduğunu göstermektedir.

Ayrıca, 1302-1303 yıllarında Rodos ve çevresinin Türk akınlarıyla tahribata uğradığı ve bazı Türk gruplarının bu bölgelerde mevcut olduğu bilinmektedir (Luttrell, 1980: 249-251; Zachariadou, 1983: 10). Bu yerleşimlerin kalıcı olup olmadığı veya hangi grupları içerdiği belirsiz olsa da, Türklerin bu dönemde Doğu Akdeniz’de artan nüfuzunun bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Bu bilgiler, Rodos’un 14. yüzyılın başlarında yalnızca Bizans ile Batılı güçler arasında değil, aynı zamanda Türkler açısından da önemli bir mücadele alanı

haline geldiğini ve farklı siyasi aktörlerin bölgeye yönelik taleplerinin çatışma yarattığını göstermektedir.

1300 yılı civarında Rodos'un bir bölümünün Mesud Bey'in önderliğinde Türkler tarafından ele geçirildiğine ve yaklaşık 9-10 sene boyunca bu hâkimiyetin sürdüğüne dair çeşitli kaynaklarda farklı bilgiler yer almaktadır (Kanat, 1999: 393). Ancak bu döneme ilişkin tarihçiler arasında görüş ayrılıkları bulunmaktadır ve kaynaklar söz konusu Türk hâkimiyetinin niteliği konusunda kesin bilgiler sunmamaktadır. Örneğin, Wilhelm Heyd, 1300 yılında Menteşe Beyliği'nin Rodos Adası'nı Bizanslıların kontrolünden çıkararak ele geçirdiğini ve burada bir süre kontrol sağladığını ileri sürmektedir (Heyd, 2000: 599). Bu görüş, özellikle Batı Anadolu'da denizcilikte önemli ilerlemeler kaydeden Menteşe Beyliği'nin Doğu Akdeniz'deki etkinliğini göstermesi açısından dikkat çekicidir. Öte yandan, Paul Wittek, Rodos'a yapılan Türk akınlarının hangi beyliğe ait olduğu konusunda kesin bir bilgi olmadığını ifade ederek, bu sürecin muğlak kaldığını vurgulamaktadır (Wittek, 1986: 56-57). Bu belirsizlik, Osmanlı öncesi Türk denizciliğinin parçalı yapısı ve bölgedeki Türkmen gruplarının bağımsız hareket edebilme kabiliyetlerinden kaynaklanıyor olabilir. Uzunçarşılı ise, bahsedilen zamanlarda Mesud Bey'in Adalar Denizi'nde önemli zaferler kazanarak adanın geniş bir bölümünü kontrol altına aldığını belirtmektedir (Uzunçarşılı, 1984: 71-72). Bu görüş, Türklerin yalnızca kıyı bölgelerinde değil, adanın iç kesimlerinde de bir süre hâkimiyet kurduklarını öne süren önemli iddialardan biridir. Ancak bu hâkimiyetin ne kadar süre devam ettiği ve adanın ne ölçüde Türk kontrolü altına girdiği konusunda kaynaklarda net bir bilgi bulunmamaktadır. 1320 yılına gelindiğinde, Şücuaddin Orhan Bey, Rodos'un tam kontrolünü sağlamak amacıyla bir deniz harekâtı düzenlemiş, ancak bu girişim başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Uzunçarşılı, 1984: 72). Bu olay, Batı Anadolu'daki Türk beyliklerinin denizcilik faaliyetlerini genişletme çabalarının bir parçası olarak değerlendirilebilir. Ancak, bu tür girişimlerin uzun vadeli ve kalıcı bir hâkimiyet sağlama konusunda yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır. Bu iddiaların kaynaklarla kesin olarak doğrulanmamış olması, Rodos'un fethi öncesindeki Türk varlığının boyutları konusunda önemli soru işaretleri oluşturmaktadır. Bununla birlikte, çeşitli kaynaklar, adanın Hospitaller tarafından fethedilmeden önce belirli bir dönem Türk nüfuzuna girdiğini ve buradaki varlıklarının Bizans'la rekabet içinde şekillendiğini işaret etmektedir. Ancak bu hâkimiyetin ne kadar sürdüğü, ada üzerindeki nüfus yapısını nasıl etkilediği ve Türklerin Rodos üzerindeki kontrolünün fiili mi yoksa sadece askeri akınlarla sınırlı bir etki mi olduğu konuları kesin bir biçimde belgelenmiş değildir. Burada dikkat çeken bir diğer önemli husus, Rodos'un Hospitaller tarafından ele geçirilmesi sürecinde adanın Bizans ve Türkler tarafından ortak bir savunmaya tabi tutulduğuna dair bazı kayıtların bulunmasıdır. Bu durum, Bizans'ın o dönemde Türklerle dönemsel ittifaklar kurarak adanın kontrolünü kaybetmemeye çalıştığını veya ortak bir düşmana karşı geçici bir işbirliği içerisinde girdiğini düşündürmektedir. Ancak bu ilişkinin niteliği ve kapsamı konusunda da kaynaklarda net bir mutabakat bulunmamaktadır. Rodos'un Hospitaller tarafından fethinden önce Türklerin burada bir süreliğine etkili olduğu görülmekte, ancak bu etkinin düzeyi ve sürekliliği tarihçiler arasında tartışmalı bir konu olmaya devam etmektedir.

Hospitalier Şövalyeleri'nin Rodos'u ele geçirilmesi ile başlayan süreç, Ege bölgesinde siyasi ve ekonomik dengeleri önemli ölçüde değiştirmiş ve bu süreçte Türklerin de aktif rol aldığı yeni bir düzenin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Elizabeth Zachariadou, bahsedilen yapılanmanın ilk yıllarında Hospitalierler ile Türkler arasındaki ilişkilerin büyük ölçüde barışçıl ve dostane olduğuna dikkat çekmektedir (Zachariadou, 1983: 11). Bu durum, bölgedeki güç dengelerinin katı bir düşmanlık çerçevesinde şekillenmekten ziyade, dönemsel çıkar ilişkilerine dayalı olarak geliştiğini göstermektedir. Nitekim bu dönemde zaman zaman

tarafılar arasında ticari etkileşimlerin gerçekleştiği de belgelenmiştir. Özellikle 26 Kasım 1311 tarihli papalık belgesi, Rodos Adası'ndan 250 kişinin, Menteşe Beyliği'nin kontrolündeki topraklara giderek erzak ve hayvan satın aldığını ve hatta Menteşe Beyliği'yle bir antlaşmaya vararak kendisine 50.000 florin ödemiş olduğunu kaydetmektedir (Regustum Clemensis Papa V, 1887, VII: 5-7). Bu kayıt, taraflar arasındaki ilişkilerin yalnızca savaş ve çatışmalar üzerinden şekillenmediğini, aksine karşılıklı ekonomik çıkarların belirleyici olduğu bir sürecin de işlediğini ortaya koymaktadır.

Buradaki önemli bir nokta, Hospitalierlerin Rodos'u ele geçirdikten sonra Türklerle ticari bağlar kurma eğilimi göstermeleridir. Papalık tarafından Mısır'a uygulanan ticaret yasağı düşünüldüğünde, bölgedeki Müslüman beyliklerle ticaret yapmanın aslında bir çelişki oluşturduğu söylenebilir. Ancak, Rodos gibi bir adada yaşayan bir topluluğun sürekli bir dış kaynağa ihtiyaç duyduğu ve bu bağlamda bölgedeki en yakın tedarik noktalarının Batı Anadolu'daki Türk beylikleri olduğu göz önüne alındığında, bu tür bir ticaretin kaçınılmaz hale geldiği anlaşılmaktadır. Buradaki önemli bir nokta, Hospitalierlerin Rodos'u ele geçirdikten sonra Türklerle ticari bağlar kurma eğilimi göstermeleridir. Papalık tarafından Mısır'a uygulanan ticaret yasağı düşünüldüğünde, bölgedeki Müslüman beyliklerle ticaret yapmanın aslında bir çelişki oluşturduğu söylenebilir. Ancak, Rodos gibi bir adada yaşayan bir topluluğun sürekli bir dış kaynağa ihtiyaç duyduğu ve bu bağlamda bölgedeki en yakın tedarik noktalarının Batı Anadolu'daki Türk beylikleri olduğu göz önüne alındığında, bu tür bir ticaretin kaçınılmaz hale geldiği anlaşılmaktadır.

Buna karşın, Ludolphus de Sudheim, seyahatnamesinde Elizabeth Zachariadou'nun görüşlerinden farklı bir bakış açısı sunmakta ve Rodos Adası'ndaki yeni düzenin, Hospitalier Şövalyeleri ile onlara yalnızca bir ses mesafesi kadar yakın olan Türkler arasında dostane bir ilişki yerine düşmanlık ve gerginlik üzerine kurulduğunu ileri sürmektedir (Ludolphus de Sudheim, 1884: 333). Sudheim'in anlatımı, adanın fethi sonrasında taraflar arasındaki ilişkinin doğasına dair farklı yorumların bulunduğunu ve bu ilişkinin tek yönlü bir dostluk çerçevesinde değerlendirilmemesi gerektiğini göstermektedir. Ayrıca, Sudheim Türklerin, Rodos'ta konuşlanan Hospitalierlerden haraç talep ettiğine dair iddialarda da bulunmaktadır. Bu durum, bölgedeki güç dengesinin yalnızca askeri üstünlükle değil, aynı zamanda ekonomik ve siyasi baskılarla da şekillendiğini ortaya koymaktadır. Eğer bu iddia doğruysa, Türklerin doğrudan askeri çatışmaya girmeksizin, Rodos üzerindeki Hospitalier hâkimiyetini tanımaya zorlayan bir strateji izlediği düşünülebilir. Haraç talebi, bir yandan Rodos'taki Hristiyan varlığının bölgedeki Müslüman güçler tarafından fiilen kabul edildiğini gösterirken, diğer yandan adadaki Şövalyelerin Türklerle doğrudan bir uzlaşmaya varmak yerine, ekonomik açıdan baskı altında tutulduğunu da düşündürmektedir. Ludolphus de Sudheim'in anlatımına göre, Türkler Rodos'taki Hospitalier Şövalyeleri'nden haraç talep etmiş, ancak bu girişimleri, Şövalyelerin ustaca bir karşı hamlesiyle başarısızlığa uğratılmıştır. Sudheim, Şövalyelerin Efendisi'nin, haraç talebiyle gelen Türk elçilerine yemek ikram ederek onları sarhoş ettiğini ve ardından, onlardan komutanlarının ordusuyla birlikte nerede konuşlandığını öğrenmeye çalıştığını aktarmaktadır. İsteddiği bilgiyi elde ettikten sonra Şövalyeler, ordularını toplayarak Türk kuvvetlerine karşı ani bir saldırı düzenlemiş ve Türkleri, beraberlerinde getirdikleri kadınları, çocukları ve hayvanlarıyla birlikte esir alarak öldürmüştür. Bu olaydan sonra, Türklerin Rodos'tan haraç istemekten vazgeçtiği belirtilmektedir (Ludolphus de Sudheim, 1884: 333). Bu olay, Rodos'un Hospitalierler tarafından fethedilmesinin ardından, Türkler ile Şövalyeler arasında dostane bir ilişkinin olmadığına işaret eden bir başka kanıt olarak görülebilir. Daha önce Elizabeth Zachariadou'nun öne sürdüğü, taraflar arasındaki barışçıl ticaret ilişkileri teziyle çelişen bu anlatım, aslında Rodos'taki Türk-Hospitalier

ilişkilerinin değişken doğasını ve bölgedeki güç mücadelesinin çok boyutlu olduğunu ortaya koymaktadır.

Ludolphus de Sudheim'in seyahatnamesinde, Hospitalierlerin adayı koruma ve Türk akınlarına karşı geliştirdikleri tedbirler konusunda da dikkate değer bilgiler bulunmaktadır. Hospitalierler, Türklerin saldırıları karşısında hazırlıklı olmak adına, adanın savunma sistemini güçlendirmek amacıyla *Carmellis* olarak adlandırılan tepede gözlem kuleleri kurmuşlardır. Ludolphus'un anlatımına göre, bu kuleler düşman saldırılarını önceden haber vermek için kullanılan erken uyarı sistemlerinin bir parçasıydı. Türkler adaya yaklaştığında, gündüzleri duman sinyalleriyle, geceleri ise ateşle şehirdeki savunma birimlerine haber gönderildiği ifade edilmektedir (Ludolphus de Sudheim, 1884: 333). Bu tür gözetleme kuleleri, özellikle Akdeniz dünyasında yaygın olarak kullanılan bir savunma sistemiydi. Aynı sistem, Endülüs'te Müslümanlar tarafından, Akdeniz sahillerinde Venedikliler ve Cenevizliler tarafından ve Anadolu'da Selçuklular ile Osmanlılar tarafından da benimsenmiştir. Ancak, Rodos'taki bu kulelerin Türk akınlarını engelleme veya önceden haber vererek Şövalyelere etkili bir savunma sağlama konusunda ne kadar başarılı olduğu konusunda elimizde yeterli bilgi bulunmamaktadır. Eğer bu sistem gerçekten etkili bir şekilde işlemişse, Şövalyelerin ada üzerindeki egemenliğini koruma ve Türk akınlarını caydırma noktasında önemli bir katkı sağlamış olabilir. Öte yandan, Türk akınlarının devam ettiğine dair kayıtlar göz önüne alındığında, bu sistemin tam anlamıyla bir güvenlik sağlamadığı da düşünülebilir.

Rodos'a yönelik baskınları düzenleyen güçlerin Menteşe Türkleri olduğu bilinmektedir. Menteşe Beyliği, 14. yüzyılda Batı Anadolu'da etkin bir denizci güç olarak yükselmiş ve Ege adalarına yönelik akınlar düzenlemiştir. Bu dönemde, Menteşe Beyliği'nin Rodos ve diğer Ege adalarındaki mücadeleyi sürdürebilmek amacıyla idari merkezlerini geçici bir süreliğine Milas'tan Muğla'ya taşıdığı da belirtilmektedir (Mete, 2004: 151). Bu geçici merkez değişikliği, Menteşe Beyliği'nin Rodos üzerindeki stratejik planlarını yoğunlaştırdığını ve bölgedeki Haçlı varlığına karşı daha doğrudan bir askeri-siyasi politika izlediğini göstermektedir.

14. yüzyılda Hospitalier Şövalyeleri tarafından ele geçirilen Rodos'un, yeterli tarımsal üretime sahip olmaması nedeniyle ciddi bir gıda tedarik sorunu yaşadığı söylenebilir. Adanın coğrafi yapısı ve sınırlı tarım arazileri, tarikatın kendi kendine yetmesini zorlaştırmış, bu durum Hospitalierleri dış kaynaklardan gıda temin etmeye zorlamıştır. Bu bağlamda, en yakın tedarik noktalarından biri olarak Anadolu'daki Türk beylikleri öne çıkmış ve taraflar arasında dönemsel ekonomik ilişkiler kurulmasına neden olmuştur. Bu zorunlu ticari bağlantıya rağmen, Hospitalier Şövalyeleri ile Türkler arasındaki ilişkiler sadece ekonomik temelde ilerlememiş, aynı zamanda askeri çatışmalarla da şekillenmiştir. Hospitalierler, Hristiyan dünyasının Doğu Akdeniz'deki en önemli askeri unsurlarından biri olarak, Haçlı ruhunu ve savaşçı kimliklerini koruma ideolojisiyle hareket etmişlerdir. Ancak, bir yandan savaş ideolojisini sürdürmeye çalışırken, diğer yandan ada ekonomisinin sürdürülebilirliğini sağlamak için ticareti de devam ettirmek zorunda kalmışlardır. Bu ikili dinamik, taraflar arasındaki ilişkilerin sürekli olarak çatışma ve işbirliği arasında gidip gelmesine neden olmuştur. Hospitaller Şövalyeleri, Türklerle çatışmalarını ağırlıklı olarak denizlerde sürdürmüş, ancak karada genel olarak barışçıl bir tutum benimsemişlerdir. Doğu Akdeniz ve adalar Denizi, taraflar arasındaki mücadelelerin ana sahnesi olmuştur. Türk denizcileri, özellikle Menteşe ve Aydın beylikleri gibi denizcilikte ilerlemiş Türk güçleri, Rodos ve çevresine akınlar düzenlemiş, buna karşılık Hospitalierler de bu saldırıları püskürtmek için denizlerde etkin bir savunma politikası benimsemişlerdir. Bu süreçte korsanlık faaliyetleri ve deniz savaşları sürekli bir gerginlik kaynağı olmuş, ticaret yollarının kontrolü her iki taraf için de büyük önem taşımıştır. Denizlerde süregelen çatışmalara rağmen, Anadolu'daki Türk

beylikleriyle karada doğrudan büyük ölçekli savaşlar yaşanmamış, aksine taraflar arasında zorunlu bir ticari işbirliği gelişmiştir. Rodos'un gıda ihtiyacını karşılamak amacıyla Anadolu'dan erzak ve hayvan temin edilmiş, bu ticaretin sürekliliği her iki taraf için de ekonomik açıdan avantajlı olmuştur. Bu durum, Hospitaller'in stratejik olarak Türklerle doğrudan kara savaşına girmemeyi tercih ettiğini, ancak denizlerde kendi varlıklarını ve ticaret yollarını korumak için savaş ideolojisini sürdürdüklerini göstermektedir.

Hospitalier Şövalyeleri, uzun süredir müttefik olarak hareket ettikleri Cenevizliler ile yaşadıkları anlaşmazlıkların ardından, Doğu Akdeniz'deki siyasi dengelerde yeni bir kırılma noktasına sürüklenmiştir. Ceneviz Cumhuriyeti, Hospitalierlere karşı rekabetini güçlendirmek adına, Batı Anadolu'daki Menteşe Beyliği ile bir ittifak kurarak Rodos'a yönelik saldırı planları yapmaya başlamıştır. Bu çerçevede, Rodos'a ait gemilere saldırılar düzenlenmiş ve bölgedeki deniz ticaret yolları üzerinde yeni bir çatışma alanı oluşmuştur. Bu gelişmeler, yalnızca Rodos'un güvenliği açısından değil, aynı zamanda Hospitalierlerin bölgesel bir güç olarak konumlarını pekiştirmeleri açısından da kritik bir dönemeç olmuştur. Nitekim bu süreç sonucunda Hospitalierler, Küçük Asya'da Türk beyliklerine karşı mücadele eden Hristiyan aktörler arasında daha belirgin bir şekilde yer almaya başlamışlardır.

Sonuç

Bu çalışma, 14. yüzyılda Rodos Adası'ndaki Türk varlığını ticaret, siyaset ve askeri faaliyetler bağlamında ele alarak, bölgedeki güç dengelerinin nasıl şekillendiğini kapsamlı bir şekilde analiz etmektedir. Rodos'un, Hospitalier Şövalyeleri tarafından 1310 yılında ele geçirilmesi, yalnızca Haçlı dünyasının stratejik çıkarlarını değil, aynı zamanda Doğu Akdeniz'deki Türk beyliklerinin politik ve ekonomik yönelimlerini de doğrudan etkilemiştir.

Özellikle Anadolu'daki Türk beylikleri ile Hospitalierler arasındaki ilişkiler, birbirine zıt iki temel unsurdan oluşmaktadır: savaş ve ticaret. Türkler ve Şövalyeler denizlerde sürekli bir mücadele içinde olmuş, Rodos ve çevresi denizci Türk güçlerinin saldırılarına uğramıştır. Ancak aynı dönemde, Anadolu'daki Türk beylikleri ile Rodos arasında ticari ilişkiler kurulmuş, Hospitallerler gıda ve temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla Türklerden erzak temin etmek zorunda kalmıştır. Bu durum, Haçlı hareketinin idealist hedeflerinin yerini giderek daha pragmatik ilişkilere bıraktığını ve bölgedeki güçlerin karşılıklı çıkarlar çerçevesinde hareket etmek zorunda kaldığını göstermektedir. Bununla birlikte, Rodos'un ele geçirilmesi, Avrupa'daki Hristiyan devletler ile Türk beylikleri arasındaki diplomatik ve askeri dengeleri de etkilemiştir. Başlangıçta Hospitalierler ile müttefik olan Cenevizliler, çıkar çatışmaları nedeniyle Hospitaller ile anlaşmazlığa düşmüş ve Menteşe Beyliği ile ittifak kurarak Rodos'a saldırılar düzenlemiştir. Bu durum, Rodos'un kontrolünün yalnızca Hospitalierler ile Türkler arasında değil, aynı zamanda Avrupa'nın büyük denizci güçleri olan Ceneviz ve Venedik gibi aktörler arasında da önemli bir mücadele alanı hâline geldiğini ortaya koymaktadır.

Dönemin kaynakları, Türklerin Rodos'ta belli dönemlerde etkinlik gösterdiğini ve hatta adada bir süre hâkimiyet kurduğunu öne sürmektedir. Ancak, bu hâkimiyetin süresi ve niteliği konusunda tarihçiler arasında görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Bazı kaynaklar, Türklerin Rodos'u kısa bir süre kontrol ettiğini ifade ederken, diğerleri onların daha çok korsanlık ve yağma faaliyetleri yürüttüğünü belirtmektedir. Bununla birlikte, Türklerin Rodos ve çevresindeki faaliyetleri yalnızca askeri akınlarla sınırlı kalmamış, aynı zamanda Bizans ile belirli dönemlerde ittifak kurarak Hospitalierlere karşı ortak bir savunma politikası izlediklerine dair kayıtlar da bulunmaktadır.

Genel olarak, 14. yüzyılda Rodos ve çevresindeki Türk varlığı, bölgedeki çok yönlü güç mücadelelerinin bir parçası olarak ele alınmalıdır. Hospitalierler, Rodos'u ellerinde tutmak için hem askeri hem de diplomatik yöntemler geliştirmiş, ancak aynı zamanda bölgenin ticari ve ekonomik gerekliliklerine uyum sağlamak zorunda kalmışlardır. Türkler açısından bakıldığında ise, Rodos'a yönelik saldırılar, Batı Anadolu'daki beyliklerin denizcilik faaliyetlerinin ne kadar geliştiğini ve Doğu Akdeniz'de etkin bir güç olmaya başladıklarını göstermektedir. Sonuç olarak, Rodos'un 14. yüzyıldaki tarihi, yalnızca bir ada üzerindeki hâkimiyet mücadelesi değil, Doğu Akdeniz'deki Haçlı-Türk ilişkilerinin nasıl şekillendiğine dair önemli bir kesit sunmaktadır.

KAYNAKLAR

- ATİYA, A. S. (1938). *The crusade in the later middle ages*. London.
- CARO, G. (1975). *Genova e la supremazia sul Mediterraneo 1257-1311*. Genova: Atti Della Societa Ligure Di Storia Patria.
- CLAVIJO, R. G. (2016). *Timur devrinde Kadis'ten Semerkand'a seyahat*. (Çev. Ö. R. Doğrul) İstanbul: Köprü Kitapları.
- GUILLAUME DE NANGIS. (1843). *Chronique*, I. Paris: Chez Jules Renauard et C.
- HEYD, W. (2000). *Yakındoğu ticaret tarihi*. (Çev. E. Z. Karal) Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- KANAT, C. (1999). Memlûk sultanı Melik ez-Zâhir Seyfeddîn Çakmak'ın Rodos seferleri (1440-1443-1444). *Prof. Dr. İsmail Aka Armağanı* içinde (393-406). Konstantinopolis: Beta Basım Yayın.
- LUDOLPHUS DE SUDHEIM. (1884). De itinere terre sancte. *Archives De L'Orient Latin* (s. 305-377). Paris: Ernest Leroux.
- LUTTRELL, A. (1975). The hospitallers at Rhodes 1306-1424. (Ed. K. M. Setton) *A History of The Crusades : The Fourteenth and Fifteenth Centuries* içinde (278-313). Madison and London: University of Wisconsin Press.
- LUTTRELL, A. (1980). *The hospitallers of Rhodes: perspectives, problems, possibilities*. (Ed. J. Fleckenstein, & M. Hellman) (XXVI), 243-266.
- METE, Z. (2004). Menteşe. *TDVİA* 29 içinde, (s. 150-152). Ankara.
- REGUSTUM CLEMENSIS PAPA V. (1885). (Ed. Benedicti Monacarum Ordinis S.) Roma: Typographia Vaticano.
- REGUSTUM CLEMENSIS PAPA V. (1887). (Ed. B. M. S.) Roma: Typographia Vaticana.
- ROULX, D. L. (1904). *Les hopitaliers en terre sainte et a Chpre 1100-1310*. Paris: E. Leroux.
- UZUNÇARILI, İ. H. (1984). *Anadolu beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu devletleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- WITTEK, P. (1986). *Menteşe beyliği*. (Çev. O. Ş. Gökyay) Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- ZACHARIADOU, E. A. (1983). *Trade and crusade Venetian Crete and the emirates of Monteshe and Aydın 1300-1415*. Venice.